

ДЕГУМАНІЗАЦІЯ ОБРАЗУ УКРАЇНЦЯ: ВІД РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ ДО СУЧАСНОЇ РОСІЇ

Богачік Юліанна,

здобувач вищої освіти першого рівня
історичного факультету
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

Науковий керівник: **Москалюк Микола,**

доктор історичних наук, професор
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

Становище українців після входження до Союзу Радянських Соціалістичних Республік було доволі складним. Радянське партійне керівництво не те що не бажало, воно навіть подумки не допускало можливості самостійного розвитку української культури. Фактично від самого початку розпочинаються спроби перетворення українців на «радянський народ», що само собою означає стирання будь-якої національної самоідентичності. Зрозуміло, що такі дії викликали опір, особливо зі сторони активних українських митців. Тут важливо зазначити, що цей опір не завжди був зумисний. Здебільшого бачення та прагнення культурної еліти України, тягнулись в протилежну від СРСР сторону. Як приклад можна навести Миколу Хвильового, який вважав що культура (письменництво) повинна орієнтуватись саме на Європу [2, с. 1]. Подібні прагнення не подобались радянській верхівці, тож для того щоб цього не допустити розпочинається процес паплюження образу українця та всього українського.

Перші спроби дегуманізації зі сторони Радянського Союзу можна помітити ще на початку 1920-х рр. Тоді це характеризувалось спотворенням образу відомих українських діячів, в першу чергу тих, що відстоювали ідею самостійної України. Як приклад, можна привести постать Симона Петлюри і похідне від його прізвища – «петлюрівець» [6, с. 44].

Саме так називали в Радянському Союзі «послідовників» Петлюри та його ідей. Хоча насправді це були звичайні українці, які, на думку партійного керівництва, «недостатньо» проявили відданість ідеям радянської держави. Іншими словами, це «вороги радянського народу», а все вороже потрібно знищити. Саме це і ставалось із тими, хто отримав таке «клеймо».

Так званих «петлюрівців» часто приписували до створення різного роду спілок терористичного характеру, як-от Спілка визволення України

(судовий процес 1930 р.), Братство української молоді та Братство української державності [5, с. 18–19]. Звісно, жодної із зазначених спілок не існувало насправді, однак для радянської верхівки це не мало жодного значення.

Досліджуючи історію цього періоду, чи не найчастіше зустрічається таке поняття як «куркуль». Це ніщо інше, як ще одна спроба верхівки (доволі успішна) очорнити українців, а саме селян.

Селянство завжди становило значну частину українського населення і було її невід'ємною складовою. Як і в попередньому випадку, цей термін застосовувався до всіх неугодних радянській владі. А в селі такими «ворогами народу» були заможні селяни, які не хотіли і не сприймали такий насильно насаджений процес як колективізація [1, с. 1].

І справа тут була не лише у тому, що такі особи могли становити загрозу для колгоспного ладу, а в тому, що багаті люди, як правило мали авторитет у своєму селі, а отже могли підбурювати інших на виступи проти ненависної влади. Доля людей яких нарекли «куркулями» була складною та жахливою. Найчастіше їх відправляли у заслання, на далекі ще не оселені землі Сибіру. Деяких утримували в таборах ГУЛАГу в жахливих умовах, після чого фізично знищували.

Український «буржуазний націоналіст», цим терміном позначали чи не найбільших «ворогів» радянської держави. Прикметно, що до цього переліку радянська влада відносила фактично всіх, хто хоч якось не відповідав усталеній ідеології. Це були і колишні політичні опоненти більшовиків, і українська інтелігенція, вчителі ну і звісно ж заможні селяни [1, с. 11]. Якщо когось звинувачували у «націонал-ухильництві», то це означало що на того нещасного навішають низку злочинів, за які були передбачені найсуворіші форми покарання. І було зовсім не важливо мав ти до всього заявленого якесь відношення чи ні.

Найжахливіше те, що така політика дегуманізації впроваджувалась досить успішно. Населенню насаджували пропаганду про «страшних ворогів радянського народу» та «справедливе» покарання таких «злочинців». Обвинувачені люди зазнавали осуду та ненависті в своїх громадах. Найяскравіше це можна було помітити в селах, де люди готові були здавати своїх сусідів лише заради наживи [3, с. 26].

Не менш жахливим було те, що завдяки такому спотворенню образу українця, радянська влада оправдувала всі свої злочини проти українського народу (голодомор, розстріляне відродження, терор, депортації).

У світлі сучасних подій можна споглядати дуже схожу ситуацію. СРСР вже звісно давно не існує як держави, однак тепер його місце посідає Росія. І варто все ж визнати, що в РФ таки знаються на пропаганді. Роками в Кремлі створювались брехливі образи, які демонізували українців як

націю, це все відбувалось задовго до повномасштабного вторгнення і було чудово використано для виправдання своїх злочинів.

Найбільш відомим є термін «бандерівець», який ще під час Другої світової війни успішно використовувався в СРСР. Назва походить від прізвища відомого українського діяча який боровся за незалежність України. На сьогоднішній час це поняття вживається дуже часто у російських ЗМІ та під час виступів політиків РФ. Бандера є настільки демонізованим в російському суспільстві, що це породило велику кількість брехні, яка часто доходить до абсурду (як-от поїдання російських немовлят, поклоніння пам'ятнику Бандери та зосередження всіх бандерівців у Львові).

Окрім цього існує немало інших термінів та висловлювань, які мають негативне забарвлення стосовно українців. Сюди можна віднести «хохол», «з каструлями на голові» (висміювання учасників Майдану 2014 р.), «нацисти» та «фашисти». Знайти підтвердження цих слів не важко, достатньо зайти на російські телеканали та пропагандистські сторінки в соціальних мережах. *«Бути хохлом було дуже легко ... Вигадали історію, культуру, літературу, вояждів, запихнули самовизначення в сало, борщ і горілку..., приправили нацизмом і бандерівцями і запихнули в рот цю огидну, кислу жууйку»* (Володимир Соловйов, 28 лютого 2022 р.) [4].

Висновки. Подібно до Радянського Союзу, сьогодні РФ намагається прикрити чи виправдати свої злочини. Спотворюючи образ українців у ЗМІ, росіяни жорстоко вбивають наших військовополонених воїнів або засуджують їх на довготривале ув'язнення, створюючи фальшиву картинку покарання найбільшого «зла».

Таким чином, можна чітко провести паралелі між двома диктаторськими режимами, які існували (та існують) в різний час, але ставили (ставлять) перед собою однакову мету. Гарно пропрацьований пропагандистський апарат дозволяв та досі дозволяє переходити всі межі дозволеного та безкарно здійснювати найстрашніші злочини проти людяності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кузіна К. Як створити «ворога»: дегуманізація українців радянським агітпропом. URL: [http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?C21COM=2&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&Image_file_name=book/0017607.pdf&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=0]. – 19 с.
2. Геть від Москви! Хвильовий про орієнтацію інтелігенції у 20-х роках. *Радіо Свобода*. 2014. Ст. 2.
3. Голодомор 1932–1933 рр. Геноцид українського народу / Український інститут національної пам'яті. Київ, 2008. 48 с.
4. Ненависть і дегуманізація в російському наративі про Україну / Е. Трейгер, Х. Дж. Вільямс. 2025. URL: [https://www.rand.org/pubs/research_briefs/RBA3450-1.html].
5. Пристайко В., Шаповал Ю. Справа Спілки Визволення України. Невідомі документи і факти. Київ, 1995. 446 с.
6. Сушко Р. Хроніка нищення української мови. Факти і коментарі. Київ, 2013. 76 с.